

ความหลากหลายของกล้วยไม้ในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง

Diversity of Orchids in Thung Salaeng Luang National Park

อ้อพร เพื่อกกล้วย¹ ฉัตรชัย เงินแสงสรวย^{1,*} และ สมราน สุดดี²

ORPORN PHUEAKHLAI¹, CHATCHAI NGERNSAENG SARUAY^{1,*} & SOMRAN SUDDEE²

¹ ภาควิชาพฤกษศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จตุจักร กรุงเทพฯ 10900

¹ Department of Botany, Faculty of Science, Kasetsart University, Chatuchak, Bangkok 10900, Thailand

² สำนักงานหอพรรณไม้ สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จตุจักร กรุงเทพฯ 10900

² The Forest Herbarium, Department of National Parks, Wildlife and Plant Conservation, Chatuchak, Bangkok 10900, Thailand

บทคัดย่อ. ศึกษาความหลากหลายของกล้วยไม้ในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ตั้งแต่เดือนมกราคม ถึงธันวาคม พ.ศ. 2550 สำรวจและเก็บตัวอย่างในภาคสนาม 6 เส้นทางสำรวจ ครอบคลุมสังคมพืช 5 ชนิด ได้แก่ ทุ่งหญ้า ป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้ง ป่าเต็งรังผสมไม้สน และป่าดิบเขาต่ำ ความสูงจากระดับน้ำทะเล 500-950 เมตร พบ 3 วงศ์ย่อย 43 สกุล 79 ชนิด วงศ์ย่อยที่มีจำนวนชนิดมากที่สุดคือ Epidendroideae 70 ชนิด รองลงมาคือ Orchidoideae 8 ชนิด และ Apostasioideae 1 ชนิด สกุลที่มีจำนวนชนิดมากที่สุดคือ *Dendrobium* 16 ชนิด พบกล้วยไม้ที่จัดอยู่ในสถานภาพพืชหายาก 3 ชนิด ได้แก่ เอื้องหน้าตัน (*Calanthe cardioglossa* Schltr.) นางอ้ว (*Pecteilis susannae* (L.) Raf.) และ เอื้องผีเสื้อทอง (*Pennilabium struthio* Carr)

ABSTRACT. Study on diversity of orchids in Thung Salaeng Luang National Park was conducted from January to December 2007. Field surveys and specimen collections were made along six routes representing five vegetation types at 500-950 m.s.l. of savanna, deciduous dipterocarp forest, dry evergreen forest, pine-deciduous dipterocarp forest and lower montane rain forest. Seventy-nine species with 43 genera and three subfamilies were identified. Subfamilies Epidendroideae, Orchidoideae and Apostasioideae are found 70, eight and one species, respectively. *Dendrobium* is the most common genus with 16 species. Three species are

* Corresponding author: fsciccn@ku.ac.th

treated as rare plants namely *Calanthe cardioglossa* Schltr., *Pecteilis susannae* (L.) Raf. and *Pennilabium struthio* Carr.

คำสำคัญ: ความหลากหลาย, กล้วยไม้, อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง

Keywords: Diversity, Orchids, Thung Salaeng Luang National Park

บทนำ

พืชวงศ์กล้วยไม้ในประเทศไทยมีประมาณ 177 สกุล 1,133 ชนิด (Thaithong, 1999) เป็นวงศ์ที่มีจำนวนชนิดมากที่สุดของประเทศไทย คิดเป็นประมาณร้อยละ 10 ของพืชมีท่อลำเลียง (vascular plants) มีการกระจายพันธุ์ตั้งแต่เขตอบอุ่นจนถึงเขตร้อน ส่วนใหญ่มีถิ่นกำเนิดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในปัจจุบันกล้วยไม้เป็นพืชกลุ่มหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจมาก เนื่องจากเป็นพืชที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ จึงทำให้กล้วยไม้ป่าของประเทศไทยมีจำนวนลดน้อยลง ซึ่งเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ ในขณะที่เดียวกันยังขาดการสำรวจและศึกษาอย่างละเอียด ดังนั้นการศึกษาความหลากหลายของกล้วยไม้ในพื้นที่ต่างๆ จึงเป็นการเพิ่มเติมข้อมูลพื้นฐานสำหรับพืชวงศ์นี้ ให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ตั้งอยู่ในเขตเทือกเขาเพชรบูรณ์ มีพื้นที่ครอบคลุมจังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นอุทยานฯ ที่มีสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงต่ำ สภาพพื้นที่มีลักษณะสังคมพืชที่แตกต่างกัน จึงเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีความหลากหลายของพรรณพืชสูง รวมทั้งพืชวงศ์กล้วยไม้ ด้วยความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ ทำให้อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงมีแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่ง เป็นเหตุให้ถิ่นที่อยู่ตามธรรมชาติถูกรบกวน ซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อกล้วยไม้ ทำให้จำนวนประชากรกล้วยไม้แต่ละชนิดลดลง จากปัญหาดังกล่าว จึงเป็นที่มาของ

การศึกษาความหลากหลายของกล้วยไม้ในพื้นที่นี้ เพื่อทราบชนิด จำนวนชนิด ลักษณะทางสัณฐานวิทยา นิเวศวิทยา จำนวนประชากร ช่วงเวลาการออกดอกและเป็นผล และสถานภาพ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลเพิ่มเติมให้กับโครงการพรรณพฤกษชาติของประเทศไทย และยังเป็นประโยชน์ต่ออุทยานฯ ในด้านการจัดการทรัพยากรพรรณพืช และใช้เป็นแนวทางการอนุรักษ์กล้วยไม้หายากและกล้วยไม้ที่พบในพื้นที่ศึกษาให้คงอยู่ในธรรมชาติต่อไป

วิธีการศึกษา

กำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษาเป็นเส้นทางสำรวจ (line transect) 6 เส้นทางสำรวจ ได้แก่ เส้นทางน้ำตกแก่งโสภา ระยะทาง 10 กิโลเมตร เส้นทางหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ สล. 8 (หนองแม่นา) ระยะทาง 3.5 กิโลเมตร เส้นทางสองสัตว์ ระยะทาง 5.5 กิโลเมตร เส้นทางทุ่งนางพญา ระยะทาง 14 กิโลเมตร เส้นทางแก่งวังน้ำเย็น ระยะทาง 24.5 กิโลเมตร และเส้นทางทุ่งโนนสน ระยะทาง 9 กิโลเมตร โดยออกสำรวจและเก็บรวบรวมตัวอย่างกล้วยไม้ในภาคสนามทุกเดือน เดือนละ 1 ครั้ง ตั้งแต่เดือนมกราคมถึงธันวาคม พ.ศ. 2550 โดยถ่ายภาพเพื่อบันทึกลักษณะวิสัย ถิ่นที่อยู่ ลักษณะและสีของดอก และผล บันทึกข้อมูลด้านนิเวศวิทยา บางประการ ซึ่งประกอบด้วย ชนิดป่า ถิ่นที่อยู่ พิกัดตำแหน่ง และความสูงจากระดับน้ำทะเล

จากนั้นบันทึกข้อมูลกล้วยไม้ ได้แก่ ลักษณะวิสัย ลักษณะทางสัณฐานวิทยาบางประการที่จะเปลี่ยนแปลงไปหลังจากทำเป็นตัวอย่างพันธุ์ไม้ ดอกและ/หรือตัวอย่างพันธุ์ไม้แห้ง และเก็บตัวอย่างกล้วยไม้ให้ได้ตัวอย่างที่สมบูรณ์ จากนั้นนำตัวอย่างที่ได้จากการสำรวจมาศึกษาลักษณะทางสัณฐานวิทยาโดยละเอียด เพื่อระบุชื่อวิทยาศาสตร์ที่ถูกต้อง โดยใช้รูปวิธานจากเอกสารด้านอนุกรมวิธานพืชวงศ์กล้วยไม้ เช่น *Botanisk Tidsskrift (Seidenfaden, 1973a, 1975a)*, *Dansk Botanisk Arkiv (Seidenfaden, 1971, 1973b, 1975b, 1976, 1977, 1978a, 1978b, 1979)*, *Opera Botanica (Seidenfaden, 1982, 1983, 1985, 1986, 1988, 1992)*, *Nordic Journal of Botany (Seidenfaden, 1981)* และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านอนุกรมวิธานพืช และเทียบเคียงตัวอย่างกล้วยไม้ที่ระบุชนิดแล้วกับตัวอย่างที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ถูกต้องที่เก็บรักษาไว้ในหอพรรณไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (BKF) และพิพิธภัณฑ์พืชกรุงเทพมหานคร กรมวิชาการเกษตร (BK) พิพิธภัณฑ์พืชศาสตร์ จารยภักสิน สุวตะพันธุ์ ภาควิชาพฤกษศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (BCU) หอพรรณไม้ สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ องค์การสวนพฤกษศาสตร์ (QBG) และพิพิธภัณฑ์พืช ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จากนั้นรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาแสดงผลการศึกษา ได้แก่ ชื่อวิทยาศาสตร์ ชื่อไทย ลักษณะวิสัย ชนิดป่า ถิ่นที่อยู่ จำนวนประชากร ช่วงเวลาออกดอก จำนวนสกุลและชนิดที่พบในพื้นที่ศึกษา และตรวจสอบสถานภาพกล้วยไม้แต่ละชนิด โดยอ้างอิงตามการประเมินสถานภาพพืชของ IUCN Red List และ Thailand Red Data: Plants

(Santisuk *et al.*, 2006) แล้วจึงนำตัวอย่างพันธุ์ไม้ดอกและตัวอย่างพันธุ์ไม้แห้งที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เก็บรักษาไว้เป็นตัวอย่างพันธุ์ไม้อ้างอิงในพิพิธภัณฑ์พืช ภาควิชาพฤกษศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และ BKF

ผลการศึกษา

จากการสำรวจและศึกษากล้วยไม้ในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ตั้งแต่เดือนมกราคมถึง ธันวาคม พ.ศ. 2550 โดยการสำรวจและเก็บตัวอย่างกล้วยไม้ในภาคสนาม 6 เส้นทางสำรวจ ครอบคลุมสังคมพืช 5 ชนิด ได้แก่ ทุ่งหญ้า (savanna) ความสูงจากระดับน้ำทะเล 700-850 เมตร ป่าเต็งรัง (deciduous dipterocarp forest) ความสูงจากระดับน้ำทะเล 700-850 เมตร ป่าดิบแล้ง (dry evergreen forest) ความสูงจากระดับน้ำทะเล 500-850 เมตร ป่าเต็งรังผสมไม้สน (pine-deciduous dipterocarp forest) ความสูงจากระดับน้ำทะเล 900-950 เมตร และป่าดิบเขาต่ำ (lower montane rain forest) ความสูงจากระดับน้ำทะเล 900-950 เมตร พบกล้วยไม้ 3 วงศ์ย่อย 43 สกุล 79 ชนิด ในจำนวนนี้เป็นกล้วยไม้อิงอาศัย 53 ชนิด กล้วยไม้ดิน 21 ชนิด กล้วยไม้ที่เป็นทั้งกล้วยไม้อิงอาศัยและขึ้นบนหิน 3 ชนิด กล้วยไม้ขึ้นบนหิน 1 ชนิด และกล้วยไม้สร้างอาหารเองไม่ได้ 1 ชนิด (ตารางที่ 1, ภาพที่ 1-3)

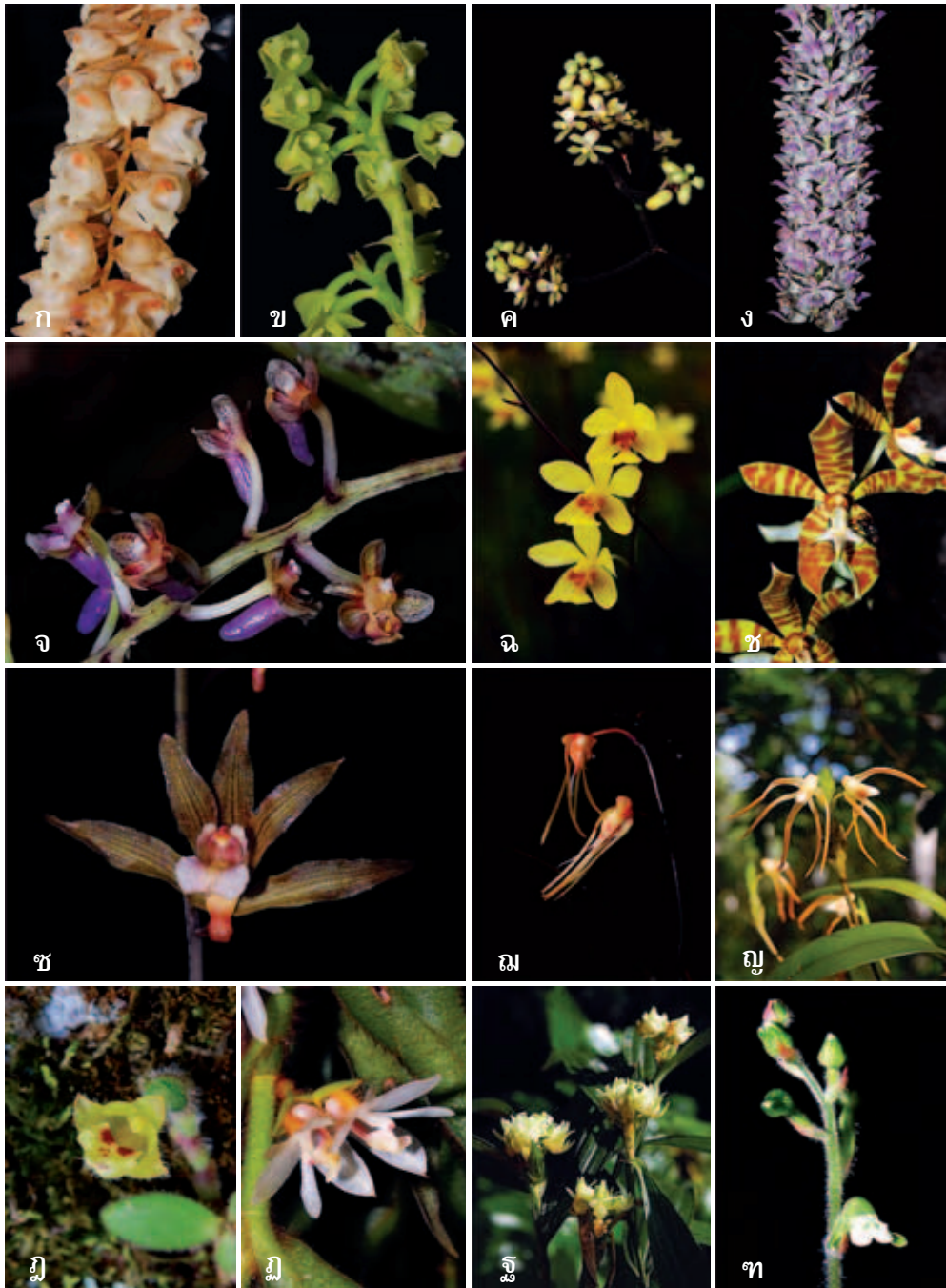
อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงมีความหลากหลายของกล้วยไม้ในสังคมพืชทั้ง 5 ชนิดที่แตกต่างกัน บางชนิดพบเฉพาะในสังคมพืชใดสังคมพืชหนึ่ง และบางชนิดพบในสังคมพืช 2 ชนิด กล้วยไม้ที่พบเฉพาะในป่าดิบแล้ง มี 58 ชนิด ในจำนวนนี้เป็นกล้วยไม้อิงอาศัย 45 ชนิด และกล้วยไม้ดิน 13 ชนิด ในกลุ่มกล้วยไม้อิงอาศัย

ภาพที่ 1. กล้วยไม้ในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง: ก. *Acampe rigida* (Buch.-Ham. ex Sm.) P.F. Hunt; ข. *Apostasia wallichii* R. Br.; ค. *Arundina graminifolia* (D. Don) Hochr.; ง. *Biermannia ciliata* (Ridl.) Garay; จ. *Bulbophyllum blepharistes* Rchb.f.; ฉ. *B. haniffii* Carr; ช. *B. odoratissimum* (Sm.) Lindl. ex Hook.f.; ซ. *B. orientale* Seidenf.; ฅ. *Calanthe cardioglossa* Schltr.; ญ. *Cleisostoma subulatum* Blume; ฎ. *Coelogyne cumingii* Lindl.; ฏ. *C. trinervis* Lindl.; ฐ. *Cymbidium bicolor* Lindl.; ฑ. *C. ensifolium* (L.) Sw.

ภาพที่ 2. กล้วยไม้ในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง: ก. *Dendrobium acinaciforme* Roxb.; ข. *D. chrysotoxum* Lindl.; ค. *D. crystallinum* Rchb.f.; ง. *D. lindleyi* Steud.; จ. *D. parciflorum* Rchb.f. ex Lindl.; ฉ. *D. polyanthum* Wall. ex Lindl.; ช. *Eria discolor* Lindl.; ซ. *Eulophia spectabilis* (Dennst.) Suresh; ฌ. *Habenaria chlorina* C.S.P. Parish & Rchb.f.; ญ. *H. rhodocheila* Hance; ฎ. *Nervilia crociformis* (Zoll. & Moritz) Seidentf.; ฏ. *Pecteilis susannae* (L.) Raf.; ฐ. *Phaius tankervilleae* (Banks ex L'Hér.) Blume; ฑ. *Phalaenopsis cornu-cervi* (Breda) Blume & Rchb.f.

ภาพที่ 3. กล้วยไม้ในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง: ก. *Pholidota imbricata* Lindl.; ข. *Polystachya concreta* (Jacq.) Garay & H.R. Sweet; ค. *Pomatocalpa maculosum* (Lindl.) J.J. Sm.; ง. *Rhynchosstylis retusa* (L.) Blume; จ. *Sarcoglyphis mirabilis* (Rchb.f.) Garay; ฉ. *Spathoglottis affinis* de Vriese; ช. *Staurochilus fasciatus* (Rchb.f.) Ridl.; ซ. *Tainia penangiana* Hook.f.; ฌ. *Thrixspermum acuminatissimum* (Blume) Rchb.f.; ญ. *T. centipeda* Lour.; ฎ. *Trichotosia dasyphylla* (C.S.P. Parish & Rchb.f.) Kraenzl.; ฏ. *T. pulvinata* (Lindl.) Kraenzl.; ฐ. *Tropidia pedunculata* Blume; ฑ. *Zeuxine nervosa* (Wall. ex Lindl.) Benth. ex Trimen

เมื่อจำแนกตามสภาพถิ่นที่อยู่พบว่า กล้วยไม้ที่มีกล้วยไม้กล้วยยอดของพืชให้อาศัย ตามพื้นที่เปิดโล่งและมีแสงแดดจัด มี 42 ชนิด และพบตามพื้นที่ร่มริมแหล่งน้ำ มี 3 ชนิด ได้แก่ สิงโตปากนก (*Bulbophyllum clandestinum*) เอื้องใบแก้ว (*Cleisostoma subulatum*) และเอื้องผีเสื้อทอง (*Pennilabium struthio*) ในกลุ่มกล้วยไม้ดิน เมื่อจำแนกตามสภาพถิ่นที่อยู่พบว่า กล้วยไม้ที่ขึ้นตามชายป่าดิบแล้งและมีแสงแดดจัด มี 6 ชนิด ได้แก่ ว่านหัวครุ (*Eulophia spectabilis*) นางอ้วนน้อย (*Habenaria dentata*) นางตายปากส้อม (*Peristylus lacertiferus*) เอื้องพร้าว (*Phaius tankervilleae*) เอื้องสีลา (*Tainia angustifolia*) และเอื้องสีลาเหลือง (*Tainia penangiana*) กล้วยไม้ที่ขึ้นบนดินที่มีเศษใบไม้ทับถมตามพื้นที่ร่มและมีแสงแดดส่องถึง มี 6 ชนิด ได้แก่ ดานขโมย (*Apostasia wallichii*) นางคำ (*Cymbidium ensifolium*) เอื้องคันศร (*Disperis neilgherrensis*) เอื้องดินใบบัว (*Nervilia crociformis*) เอื้องดินปากหัวใจ (*Zeuxine nervosa*) และเอื้องกลีบติด (*Gastrodia exilis*) ชนิดหลังสุดนี้เป็นกล้วยไม้ดินสร้างอาหารเองไม่ได้ และกล้วยไม้ที่พบตามพื้นที่ร่มริมแหล่งน้ำ มี 1 ชนิด ได้แก่ ว่านจุก (*Spathoglottis plicata*)

กล้วยไม้ที่พบเฉพาะในป่าเต็งรังผสมไม้สนตามพื้นที่เปิดโล่งและมีแสงแดดจัด มี 4 ชนิด เป็นกล้วยไม้ดิน 3 ชนิด ได้แก่ ม้าวิ่ง (*Doritis pulcherrima*) หญ้ามันปู (*Habenaria rostellifera*) และเหลืองพิศมร (*Spathoglottis affinis*) และกล้วยไม้ขึ้นบนหิน 1 ชนิด ได้แก่ สิงโตกลอกตา (*Bulbophyllum blepharistes*)

กล้วยไม้ที่พบเฉพาะในทุ่งหญ้า เป็นกล้วยไม้ดิน พบตามพื้นที่เปิดโล่งและมีแสงแดดจัด มี 2 ชนิด ได้แก่ หญ้าจัมพันควาย (*Arundina graminifolia*)

และเอื้องสีตอง (*Habenaria chlorina*)

กล้วยไม้ที่พบเฉพาะในป่าดิบเขาต่ำ มี 2 ชนิด เป็นกล้วยไม้อิงอาศัย อยู่กล้วยยอดของพืชให้อาศัยตามพื้นที่ร่มและมีแสงแดดส่องถึง 1 ชนิด ได้แก่ เอื้องขนหมู (*Dendrobium pachyglossum*) และเป็นกล้วยไม้ดิน ขึ้นบนดินที่มีเศษใบไม้ทับถมตามพื้นที่ร่มและมีแสงแดดส่องถึง 1 ชนิด ได้แก่ เอื้องน้ำตัน (*Calanthe cardioglossa*)

กล้วยไม้ที่พบเฉพาะในป่าเต็งรัง เป็นกล้วยไม้อิงอาศัย มักอยู่ตามต้นเหียง ตามพื้นที่เปิดโล่งและมีแสงแดดจัด มี 1 ชนิด ได้แก่ เอื้องแปรงสีพื้น (*Dendrobium secundum*)

กล้วยไม้ที่พบในสังคมพืช 2 ชนิด จัดกลุ่มได้ดังนี้ กล้วยไม้ที่พบทั้งในป่าดิบแล้งและป่าเต็งรังตามชายป่าดิบแล้งและมีแสงแดดส่องถึง และตามพื้นที่เปิดโล่งและมีแสงแดดจัด มี 4 ชนิด ได้แก่ จุกพราหมณ์ (*Acriopsis indica*) นางอ้วน (*Pecteilis susannae*) เอื้องนางอ้อม (*Polystachya concreta*) และเอื้องดินดอกขาว (*Tropidia pedunculata*)

กล้วยไม้ที่พบทั้งในป่าดิบแล้งและป่าดิบเขาต่ำ ตามพื้นที่ร่มริมแหล่งน้ำและมีแสงแดดส่องถึง มี 4 ชนิด ได้แก่ สิงโตรวงทอง (*Bulbophyllum orientale*) ปิดแดง (*Habenaria rhodocheila*) กาดาน้อ (*Kingidium deliciosum*) และสามก้อม (*Trichotosia dasyphylla*)

กล้วยไม้ที่พบทั้งในป่าดิบแล้งและป่าเต็งรังผสมไม้สน ตามพื้นที่เปิดโล่งและมีแสงแดดจัด มี 3 ชนิด ได้แก่ เอื้องหมาก (*Coelogyne trinervis*) เอื้องชะนี (*Dendrobium senile*) และเอื้องบายศรี (*Eria lasiopetala*)

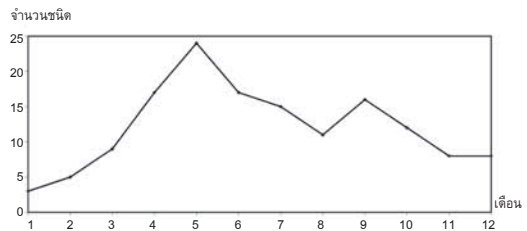
กล้วยไม้ที่พบทั้งในป่าดิบแล้งและทุ่งหญ้าตามพื้นที่เปิดโล่งและมีแสงแดดจัด มักอิงอาศัยตามต้นกระโดน มี 1 ชนิด ได้แก่ เอื้องผึ้ง (*Dendrobium lindleyi*) (ตารางที่ 1)

จากการสำรวจและศึกษาจำนวนประชากรกล้วยไม้ตามเส้นทางสำรวจที่กำหนดในพื้นที่ศึกษาพบว่า กล้วยไม้ที่มีจำนวนประชากรมากที่สุด (พบ 31-55 กอ หรือกระจายทั่วไปในพื้นที่ศึกษา) มี 4 ชนิด ได้แก่ เอื้องผึ้ง (*Dendrobium lindleyi*) เอื้องบายศรี (*Eria lasiopetala*) ตานขโมย (*Apostasia wallichii*) และเอื้องกาบดอก (*Pholidota imbricata*) พบ 55, 48, 40 และ 35 กอ ตามลำดับ กล้วยไม้ที่มีจำนวนประชากรมาก (พบ 21-30 กอ) มี 16 ชนิด กล้วยไม้ที่มีจำนวนประชากรปานกลาง (พบ 11-20 กอ) มี 23 ชนิด กล้วยไม้ที่มีจำนวนประชากรน้อย (พบ 6-10 กอ) มี 28 ชนิด และกล้วยไม้ที่มีจำนวนประชากรน้อยมาก (พบ 1-5 กอ) มี 9 ชนิด ได้แก่ เอื้องดอกมะเขือ (*Dendrobium hercoglossum*) เอื้องสารภี (*Acampe rigida*) นางตายปากส้อม (*Peristylus lacertiferus*) ตะขาบแดง (*Thrixspermum acuminatissimum*) เอื้องใบกิ้ว (*Cleisostoma subulatum*) เอื้องผีเสื้อทอง (*Pennilabium struthio*) เอื้องเสือเผ่น (*Pomatocalpa maculosum*) เอื้องปีกไก่ใหญ่ (*Agrostophyllum planicaule*) และแก่นตัวผู้ลูลม (*Oberonia gammiei*) พบ 1, 3, 3, 3, 4, 4, 4, 5 และ 5 กอ ตามลำดับ (ตารางที่ 1)

กล้วยไม้ที่มีช่วงเวลาออกดอกนานที่สุด 5 เดือน มี 4 ชนิด ในจำนวนนี้มีกล้วยไม้ที่ออกดอกในเดือนเมษายนถึงสิงหาคม 3 ชนิด ได้แก่ เอื้องยอดสร้อย (*Dendrobium acinaciforme*) เอื้องทอง (*D. ellipsophyllum*) และเอื้องพวงพลอย (*Sarcoglyphis mirabilis*) และกล้วยไม้ที่ออกดอกเดือนพฤษภาคมถึงกันยายน 1 ชนิด ได้แก่ เอื้องม้าลายเสือ (*Phalaenopsis cornu-cervi*) กล้วยไม้ที่มีช่วงเวลาออกดอก 4 เดือน มี 5 ชนิด กล้วยไม้ที่มีช่วงเวลาออกดอก 3 เดือน มี 4 ชนิด กล้วยไม้ที่มีช่วงเวลาออกดอก 2 เดือน มี 27 ชนิด

กล้วยไม้ที่มีช่วงเวลาออกดอก 1 เดือน มี 38 ชนิด และกล้วยไม้ที่มีช่วงเวลาออกดอกสั้นที่สุด มี 1 ชนิด คือ เอื้องกลีบติด (*Gastrodia exilis*) ช่วงเวลาออกดอกและ/หรือเป็นผล 10-15 วัน (ตารางที่ 1)

จากการสำรวจและศึกษาช่วงเวลาออกดอกของกล้วยไม้ในพื้นที่ศึกษาพบว่า เดือนพฤษภาคม ถึงตุลาคม เป็นช่วงเวลาที่กล้วยไม้ดอกมากที่สุด เนื่องจากเป็นช่วงฤดูฝน จึงมีปริมาณน้ำฝนมาก และมีความชื้นเหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของกล้วยไม้ (ตารางที่ 1, ภาพที่ 4)

ภาพที่ 4 ช่วงเวลาออกดอกของกล้วยไม้ในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง

วิจารณ์ผลการศึกษา

เปรียบเทียบผลการศึกษากับข้อมูลทุติยภูมิ การสำรวจและศึกษาพืชวงศ์กล้วยไม้ในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงและพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อทราบชนิด จำนวนชนิด และการกระจายพันธุ์ที่เหมือนหรือแตกต่างจากที่เคยมีรายงานไว้ ดังนี้

Thaithong (1999) รายงานการพบกล้วยไม้ป่าของไทย 1,133 ชนิด ในจำนวนนี้มี 57 ชนิด ที่พบในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง การศึกษาค้นพบว่า มีกล้วยไม้ 61 ชนิดที่พบเพิ่มเติมจากการรายงานดังกล่าว และมี 18 ชนิดที่พบเช่นเดียวกับการศึกษาค้นครั้งนี้ (ตารางที่ 1)

วสันต์ ภูพิชิต (2549) ศึกษาพรรณไม้ที่น่าสนใจที่ทุ่งโนนสน พบกล้วยไม้ 13 ชนิด การศึกษาค้นคว้าพบว่า มีจำนวนชนิดกล้วยไม้มากกว่าผลการศึกษาของวสันต์ 68 ชนิด เนื่องจากกำหนดจำนวนเส้นทางสำรวจมากกว่าถึง 5 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางน้ำตกแก่งโสภา เส้นทางหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติ ที่สล. 8 (หนองแม่เฒ่า) เส้นทางส่องสัตว์ เส้นทางทุ่งนางพญา และเส้นทางแก่งวังน้ำเย็น เมื่อรวมทุกเส้นทางแล้วประกอบด้วย สังคมพืชทุ่งหญ้า ป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้ง ป่าเต็งรังผสมไม้สน และป่าดิบเขาต่ำ ซึ่งครอบคลุมชนิดสังคมพืชมากกว่า และมี 11 ชนิดที่พบเช่นเดียวกับการศึกษาค้นคว้านี้ได้แก่ จุกพราหมณ์ (*Acriopsis indica*) หญ้าจิมฟันควาย (*Arundina graminifolia*) สิงโตกลอกตา (*Bulbophyllum blepharistes*) เอื้องน้ำดั้น (*Calanthe cardioglossa*) เอื้องหมาก (*Coelogyne trinervis*) เอื้องชะนี (*Dendrobium senile*) ม้าวิ่ง (*Doritis pulcherrima*) เอื้องบายศรี (*Eria lasiopetala*) เอื้องสีตอง (*Habenaria chlorina*) บัดแดง (*H. rhodocheila*) และเหลืองพิศมร (*Spathoglottis affinis*)

กิติเชษฐ ตรีดิษฐ (2532) ศึกษาพรรณไม้ดอกบริเวณลานหิน ในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า พบกล้วยไม้ 23 ชนิด การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้พบว่ามีจำนวนชนิดกล้วยไม้มากกว่าผลการศึกษาของกิติเชษฐ 67 ชนิด เนื่องจากกิติเชษฐกำหนดพื้นที่ศึกษาเฉพาะบริเวณลานหิน ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ที่มีลักษณะแตกต่างกันอย่างชัดเจนกับเส้นทางสำรวจในพื้นที่ศึกษา นอกจากนี้ยังมีจำนวนเส้นทางสำรวจและชนิดสังคมพืชน้อยกว่า และมี 12 ชนิดที่พบเช่นเดียวกับการศึกษาค้นคว้านี้ได้แก่ สิงโตโคมไฟ (*Bulbophyllum odoratissimum*) เอื้องหมาก (*Coelogyne trinervis*) เอื้องยอดสร้อย (*Dendrobium acinaciforme*) เอื้องชะนี (*D. senile*) ม้าวิ่ง (*Doritis*

pulcherrima) เอื้องผีพราย (*Eria amica*) เอื้องตาลหิน (*E. discolor*) เอื้องบายศรี (*E. lasiopetala*) พรรณี (*E. pannea*) เอื้องลำต่อ (*Pholidota articulata*) เอื้องกาบดอก (*P. imbricata*) และสามก้อม (*Trichotomia dasyphylla*)

ตรวจสอบการกระจายพันธุ์ในประเทศไทย จากตัวอย่างพันธุ์ไม้แห้งและตัวอย่างพันธุ์ไม้ดองที่เก็บรักษาไว้ในหอพรรณไม้หรือพิพิธภัณฑ์พืชต่างๆ (BKF, BK, BCU, QBG, พิพิธภัณฑ์พืชภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) และศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสำรวจและศึกษากล้วยไม้ พบว่า เอื้องผีเสื้อทอง (*Pennilabium struthio*) มีเขตการกระจายพันธุ์ในประเทศไทยบริเวณเขาเขียว อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ (อมรรัตน์ บัวคล้าย, 2548) การศึกษาค้นคว้าพบกล้วยไม้ชนิดนี้ในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง จึงเป็นการรายงานแหล่งกระจายพันธุ์ใหม่ และเมื่อพิจารณาจำนวนประชากรและการกระจายพันธุ์ ผู้วิจัยจัดให้กล้วยไม้ชนิดนี้อยู่ในสถานภาพพืชหายาก

สรุปผลการศึกษา

จากการสำรวจและศึกษากล้วยไม้ในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ครอบคลุมสังคมพืช 5 ชนิด ได้แก่ ทุ่งหญ้า ป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้ง ป่าเต็งรังผสมไม้สน และป่าดิบเขาต่ำ พบกล้วยไม้ 3 วงศ์ย่อย 43 สกุล 79 ชนิด วงศ์ย่อยที่มีจำนวนชนิดกล้วยไม้มากที่สุดคือ Epidendroideae (70 ชนิด) รองลงมาคือ Orchidoideae (8 ชนิด) และ Apostasioideae (1 ชนิด) สกุลที่มีจำนวนชนิดมากที่สุดคือ *Dendrobium* (16 ชนิด) ลักษณะวิสัยของกล้วยไม้ที่พบมากที่สุดคือ กล้วยไม้อิงอาศัย (53 ชนิด) รองลงมาคือ กล้วยไม้ดิน (21 ชนิด) กล้วยไม้ที่เป็นทั้งกล้วยไม้อิงอาศัยและขึ้นบนหิน (3 ชนิด)

กล้วยไม้ขึ้นบนหิน (1 ชนิด) และกล้วยไม้สร้างอาหารเองไม่ได้ (1 ชนิด)

ตรวจสอบสถานภาพพืชโดยอ้างอิงตามการประเมินสถานภาพของ Thailand Red Data: Plants (Santisuk *et al.*, 2006) พบกล้วยไม้หายาก 2 ชนิด ได้แก่ เอื้องน้ำตัน (*Calanthe cardioglossa*) และนางอ้ว (*Pecteilis susannae*) จากการประเมินสถานภาพกล้วยไม้ในพื้นที่ศึกษา โดยผู้วิจัย อ้างอิงตามเกณฑ์การประเมินสถานภาพของ IUCN Red List พบกล้วยไม้หายาก 1 ชนิด คือ เอื้องผีเสื้อทอง (*Pennilabium struthio*)

ผลการศึกษาครั้งนี้ทำให้ทราบชนิด ลักษณะทางสัณฐานวิทยา จำนวนชนิด จำนวนประชากร การกระจายพันธุ์ และนิเวศวิทยาบางประการของกล้วยไม้ที่พบในพื้นที่ศึกษา นอกจากนี้ การสำรวจและเก็บรวบรวมตัวอย่างกล้วยไม้ในภาคสนามทุกเดือน เดือนละ 1 ครั้ง ทำให้ทราบช่วงเวลาออกดอกและติดผลของกล้วยไม้ เป็นข้อมูลพื้นฐานที่ใช้ในการประเมินสถานภาพพืช และเป็นข้อมูลเพิ่มเติมการศึกษาพืชวงศ์กล้วยไม้ให้กับโครงการพรรณพฤกษชาติของประเทศไทย

กิตติกรรมประกาศ

ผลงานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการพัฒนาองค์ความรู้และศึกษานโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย ซึ่งร่วมจัดตั้งโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและศูนย์พันธุ์วิศวกรรมและเทคโนโลยีแห่งชาติ รหัสโครงการ T_151004 งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความช่วยเหลือของบุคคลหลายฝ่าย ขอขอบคุณคุณสวัสดิ์ อันเต้ง หัวหน้าอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง คุณวสันต์ ภูพิชิต ผู้ช่วยหัวหน้าอุทยานฯ ที่อำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลภาคสนาม นายปรกรณ์ ทิพยศรี นางสาวนงนุช อนุรักษ์ตระกูล

นายชรินทร์ เกษตรลักษณะมี ซึ่งช่วยเก็บข้อมูลภาคสนาม และขอบคุณเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑน์พืช BCU, BK, BKF, QBG และพิพิธภัณฑน์พืชภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่อำนวยความสะดวกในการใช้หอพรรณไม้หรือพิพิธภัณฑน์พืช และห้องสมุดที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง

เอกสารอ้างอิง

- กิติเชษฐ ตรีดิษฐ์. 2532. พันธุ์ไม้ดอกบริเวณลานหินอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วสันต์ ภูพิชิต. 2549. การสำรวจพรรณไม้ที่น่าสนใจที่ทุ่งโนนสน (เอกสาร). พิษณุโลก: สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ 11.
- อมรรัตน์ บัวคล้าย. 2548. ความหลากหลายของกล้วยไม้บริเวณเขาเขียว อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Santisuk, T., Chayamarit, K., Pooma, R. & Suddee, S. 2006. **Thailand red data: plants**. Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning (ONEP), Thailand.
- Seidenfaden, G. 1971. Notes on the genus *Luisia*. **Dansk Botanisk Arkiv** 27(4): 1-101.
- _____. 1973a. Contributions to the orchid flora of Thailand V. **Botanisk Tidsskrift** 68(1): 64.
- _____. 1973b. Notes on *Cirrhopetalum* Lindl. **Dansk Botanisk Arkiv** 29(1): 1-260.
- _____. 1975a. Contributions to the orchid flora of Thailand VI. **Botanisk Tidsskrift** 70(1): 85.
- _____. 1975b. Orchid genera in Thailand I-III. **Dansk Botanisk Arkiv** 29(2-4): 1-92.
- _____. 1976. Orchid genera in Thailand IV. *Liparis* L.C. Rich. **Dansk Botanisk Arkiv** 31(1): 1-105.

- _____. 1977. Orchid genera in Thailand V. Orchidoideae. **Dansk Botanisk Arkiv** 31(3): 1-149.
- _____. 1978a. Orchid genera in Thailand VI. Neottioideae Lindl. **Dansk Botanisk Arkiv** 32(2): 1-195.
- _____. 1978b. Orchid genera in Thailand VII. *Oberonia* Lindl. & *Malaxis* Sol. ex Sw. **Dansk Botanisk Arkiv** 33(1): 1-94.
- _____. 1979. Orchid genera in Thailand VIII. *Bulbophyllum* Thou. **Dansk Botanisk Arkiv** 33(3): 1-228.
- _____. 1981. Contributions to the orchid flora of Thailand IX. **Nordic Journal of Botany** 1: 196-198.
- _____. 1982. Orchid genera in Thailand X. *Trichotosia* Bl. and *Eria* Lindl. **Opera Botanica** 62: 1-157.
- _____. 1983. Orchid genera in Thailand XI. Cymbidioideae Pfitz. **Opera Botanica** 72: 1-124.
- _____. 1985. Orchid genera in Thailand XII. *Dendrobium* Sw. **Opera Botanica** 83: 1-295.
- _____. 1986. Orchid genera in Thailand XIII. Thirty-three epidendroid genera. **Opera Botanica** 89: 1-216
- _____. 1988. Orchid genera in Thailand XIV. Fifty-nine vandoid genera. **Opera Botanica** 95: 1-397.
- _____. 1992. The Orchid of Indochina. **Opera Botanica** 114, 206-252.
- Thaithong, O. 1999. **Orchids of Thailand**. Bangkok: Office of Environmental Policy and Planning.

ตารางที่ 1 กล้วยไม้ที่พบในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ลักษณะ วิสัย	ชนิดป่า	จำนวน ประชากร	ช่วงเวลา ออกดอก
วงศ์ย่อย Apostasioideae					
1. <i>Apostasia wallichii</i> R. Br.	ตานขโมย	TerO	DEF, LMRF	*****	พ.ค.-มิ.ย.
วงศ์ย่อย Orchidoideae					
2. <i>Disperis neilgherrensis</i> Wight	เอื้องคันศร**	TerO	DEF	**	มิ.ย.-ก.ค.
3. <i>Habenaria chlorina</i> C.S.P. Parish & Rchb.f.	เอื้องสีตอง	TerO	S	****	ก.ย.
4. <i>H. dentata</i> (Sw.) Schltr.	นางอ้วนน้อย	TerO	DEF	****	ก.ย.-ต.ค.
5. <i>H. rhodocheila</i> Hance	ปัตแดง	TerO	DEF, LMRF	***	ก.ค.
6. <i>H. rostelifera</i> Rchb.f.	หญ้าม้านปู	TerO	PDDF	**	ส.ค.-ก.ย.
7. <i>Pecteilis susannae</i> (L.) Raf.*	นางอ้ว	TerO	DDF, DEF	***	ก.ค.
8. <i>Peristylus lacertiferus</i> (Lindl.) J.J. Sm.	นางตายปากล้อม**	TerO	DEF	*	ก.ย.
9. <i>Zeuxine nervosa</i> (Wall. ex Lindl.) Benth. ex Trimen	เอื้องดินปากหัวใจ**	TerO	DEF	**	ก.พ.
วงศ์ย่อย Epidendroideae					
10. <i>Acampe rigida</i> (Buch.-Ham. ex Sm.) P.F. Hunt	เอื้องสารภี	EO	DEF	*	เม.ย.-พ.ค.
11. <i>Acriopsis indica</i> Wight	จุกพราหมณ์	EO	DDF, DEF	**	เม.ย.
12. <i>Aerides falcata</i> Lindl. & Paxton	เอื้องกุหลาบพวง	EO	DEF	****	พ.ค.-มิ.ย.
13. <i>Agrostophyllum planicaule</i> (Wall. ex Lindl.) Rchb.f.	เอื้องปีกไก่ใหญ่	EO	DEF	*	ก.ค.-ส.ค.
14. <i>Arundina graminifolia</i> (D. Don) Hochr.	หญ้าม้วนพันควาย	TerO	S	****	ก.ย.-ธ.ค.
15. <i>Biermannia ciliata</i> (Ridl.) Garay*	เอื้องขนขาว**	EO	DEF	***	พ.ค.
16. <i>Bulbophyllum affine</i> Wall. ex Lindl.	สิงโตประหลาด	EO	DEF	**	มี.ค.-เม.ย.
17. <i>B. blepharistes</i> Rchb.f.*	สิงโตกลอกตา	LO	PDDF	**	ก.ย.-ธ.ค.
18. <i>B. clandestinum</i> Lindl.*	สิงโตปากนก**	EO	DEF	***	ก.ค.-ส.ค.
19. <i>B. haniffii</i> Carr*	สิงโตสร้อยระย้า**	EO	DEF	**	มิ.ย.
20. <i>B. odoratissimum</i> (Sm.) Lindl. ex Hook.f.	สิงโตโคมไฟ	EO	DEF	***	เม.ย.-พ.ค.
21. <i>B. orientale</i> Seidenf.*	สิงโตรวงทอง	EO, LO	DEF, LMRF	****	ต.ค.-ธ.ค.
22. <i>Calanthe cardioglossa</i> Schltr.	เอื้องน้ำตั้น	TerO	LMRF	**	ก.ย.-ธ.ค.
23. <i>Cleisostoma fuerstenbergianum</i> Kraenzl.	ก้างปลา	EO	DEF	***	ส.ค.

ตารางที่ 1 กล้วยไม้ที่พบในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ลักษณะ วิสัย	ชนิดป่า	จำนวน ประชากร	ช่วงเวลา ออกดอก
24. <i>C. subulatum</i> Blume*	เอื้องใบแก้ว	EO	DEF	*	เม.ย.-พ.ค.
25. <i>Coelogyne cumingii</i> Lindl.	เอื้องมัน	EO	DEF	****	พ.ค.
26. <i>C. trinervis</i> Lindl.	เอื้องหมาก	EO, LO	DEF, PDDF	****	ต.ค.
27. <i>Cymbidium bicolor</i> Lindl.	กะเรกะร่อนด้ามขาว	EO	DEF	**	มี.ค.
28. <i>C. ensifolium</i> (L.) Sw.	นางคำ	TerO	DEF	***	มี.ค.
29. <i>Dendrobium acinaciforme</i> Roxb.*	เอื้องยอดสร้อย	EO	DEF	****	เม.ย.-ส.ค.
30. <i>D. chrystyanum</i> Rchb.f.	เอื้องแซะภูกระดึง	EO	DEF	**	มิ.ย.
31. <i>D. chrysotoxum</i> Lindl.	เอื้องคำ	EO	DEF	***	ก.พ.
32. <i>D. crystallinum</i> Rchb.f.*	เอื้องนางพื่อน	EO	DEF	****	เม.ย.-พ.ค.
33. <i>D. ellipsophyllum</i> Tang & F.T. Wang*	เอื้องทอง	EO	DEF	****	เม.ย.-ส.ค.
34. <i>D. exile</i> Schltr.	เอื้องเสี้ยน	EO	DEF	***	พ.ย.-ธ.ค.
35. <i>D. hercoglossum</i> Rchb.f.	เอื้องดอกมะเขือ	EO	DEF	*	มิ.ย.
36. <i>D. indivisum</i> (Blume) Miq.	เอื้องลิ้น	EO	DEF	**	พ.ค.-มิ.ย.
37. <i>D. lindleyi</i> Steud.*	เอื้องฝิ่ง	EO	S, DEF	*****	ก.ค.
38. <i>D. pachyglossum</i> C.S.P. Parish & Rchb.f.	เอื้องขนหมู	EO	LMRF	**	ก.ค.-ก.ย.
39. <i>D. parviflorum</i> Rchb.f. ex Lindl.*	เอื้องดอกขาวใบแบน**	EO	DEF	***	ก.พ.-มี.ค.
40. <i>D. polyanthum</i> Wall. ex Lindl.	เอื้องสายประสาธ	EO	DEF	***	ม.ค.
41. <i>D. pulchellum</i> Roxb. ex Lindl.*	เอื้องคำตาควาย	EO	DEF	**	ม.ค.
42. <i>D. secundum</i> (Blume) Lindl.	เอื้องแปรงสีพื้น	EO	DDF	**	มี.ค.
43. <i>D. senile</i> C.S.P. Parish & Rchb.f.	เอื้องชะนี	EO	DEF, PDDF	****	เม.ย.
44. <i>D. signatum</i> Rchb.f.*	เอื้องเค้แก้ว	EO	DEF	***	เม.ย.
45. <i>Doritis pulcherrima</i> Lindl.	ม้าวิ่ง	TerO	PDDF	****	ก.ย.-ธ.ค.
46. <i>Eria amica</i> Rchb.f.	เอื้องผีพราย	EO	DEF	***	ก.พ.-มี.ค.
47. <i>E. discolor</i> Lindl.	เอื้องตาลหิน	EO	DEF	***	มี.ค.
48. <i>E. lasiopetala</i> (Willd.) Ormerod	เอื้องบายศรี	EO, LO	DEF, PDDF	*****	ต.ค.-ธ.ค.
49. <i>E. pannea</i> Lindl.	พวรรณ	EO	DEF	****	เม.ย.-มิ.ย.
50. <i>Eulophia spectabilis</i> (Dennst.) Suresh	ว่านหัวครู	TerO	DEF	**	เม.ย.
51. <i>Gastrodia exilis</i> Hook.f.	เอื้องกลีบติด	HetO	DEF	***	ก.ย.
52. <i>Kingidium deliciosum</i> (Rchb.f.) H.R. Sweet	กาตาด้อ	EO	DEF, LMRF	**	ก.ย.-ต.ค.
53. <i>Liparis cespitosa</i> (Lam.) Lindl.	เอื้องข้าวนก	EO	DEF	**	พ.ค.

ตารางที่ 1 กล้ายไม้ที่พบในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ลักษณะ วิสัย	ชนิดป่า	จำนวน ประชากร	ช่วงเวลา ออกดอก
54. <i>Luisia brachystachys</i> (Lindl.) Blume	เอื้องลิ้นด้าดอกเล็ก**	EO	DEF	***	พ.ค.
55. <i>L. psyche</i> Rchb.f.	เอื้องลิ้นด้า	EO	DEF	**	มี.ค.
56. <i>Micropera pallida</i> (Roxb.) Lindl.	เอื้องแมลงปอทอง	EO	DEF	****	เม.ย.-พ.ค.
57. <i>Nervilia crociformis</i> (Zoll. & Moritzi) Seidenf.	เอื้องดินใบบัว**	TerO	DEF	***	มี.ย.
58. <i>Oberonia falconeri</i> Hook.f.	แก่นตัวผู้	EO	DEF	**	ส.ค.
59. <i>O. gammiei</i> King & Pantl.	แก่นตัวผู้ลุ่ม**	EO	DEF	*	ก.ย.
60. <i>Pennilabium struthio</i> Carr	เอื้องผีเสื้อทอง**	EO	DEF	*	ก.ค.
61. <i>Phaius tankervilleae</i> (Banks ex L'Hér.) Blume*	เอื้องพร้าว	TerO	DEF	**	มี.ค.
62. <i>Phalaenopsis cornu-cervi</i> (Breda) Blume & Rchb.f.	เอื้องม้าลายเสื่อ	EO	DEF	***	พ.ค.-ก.ย.
63. <i>Pholidota articulata</i> Lindl.	เอื้องลำต่อ	EO	DEF	****	เม.ย.-พ.ค.
64. <i>P. imbricata</i> Lindl.	เอื้องกาบดอก	EO	DEF	*****	ส.ค.
65. <i>Polystachya concreta</i> (Jacq.) Garay & H.R. Sweet	เอื้องคางอ้ม	EO	DDF, DEF	***	ก.ค.
66. <i>Pomatocalpa maculosum</i> (Lindl.) J.J. Sm.	เอื้องเสื่อผ้า	EO	DEF	*	เม.ย.-พ.ค.
67. <i>Rhynchostylis retusa</i> (L.) Blume	เอื้องไอยเรศ	EO	DEF	**	เม.ย.-พ.ค.
68. <i>Sarcoglyphis mirabilis</i> (Rchb.f.) Garay	เอื้องพวงพลอย	EO	DEF	**	เม.ย.-ส.ค.
69. <i>Spathoglottis affinis</i> de Vriese	เหลืองพิศมร	TerO	PDDF	****	ก.ย.-ต.ค.
70. <i>S. plicata</i> Blume	ว่านจุก	TerO	DEF	***	ก.ย.-ธ.ค.
71. <i>Staurochilus fasciatus</i> (Rchb.f.) Ridl.	เอื้องเสื่อโคร่ง	EO	DEF	**	พ.ค.
72. <i>Taeniophyllum pahangense</i> Carr*	เอื้องไร่ใบดอกจีว**	EO	DEF	**	พ.ค.
73. <i>Tainia angustifolia</i> (Lindl.) Benth. & Hook.f.	เอื้องสีลา	TerO	DEF	***	ก.ย.-ต.ค.
74. <i>T. penangiana</i> Hook.f.	เอื้องสีลาเหลือง	TerO	DEF	**	ม.ค.-ก.พ.
75. <i>Thrixspermum acuminatissimum</i> (Blume) Rchb.f.*	ตะขาบแดง	EO	DEF	*	มี.ย.
76. <i>T. centipeda</i> Lour.	ตะขาบเหลือง	EO	DEF	**	พ.ค.-มี.ย.

ตารางที่ 1 กล้วยไม้ที่พบในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง (ต่อ)

ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อไทย	ลักษณะ วิสัย	ชนิดป่า	จำนวน ประชากร	ช่วงเวลา ออกดอก
77. <i>Trichotosia dasyphylla</i> (C.S.P. Parish & Rchb.f.) Kraenzl.	สามก้อม	EO	DEF, LMRF	***	ก.ค.
78. <i>T. pulvinata</i> (Lindl.) Kraenzl.*	ตริย่ำพาย	EO	DEF	***	มิ.ย.-ก.ค.
79. <i>Tropidia pedunculata</i> Blume	เอื้องดินดอกขาว**	TerO	DDF, DEF	**	พ.ค.-มิ.ย.

หมายเหตุ * ชนิดกล้วยไม้ที่มีรายงานว่าพบในอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวงโดย Thaihong (1999),

** ชื่อไทย: ตั้งชื่อโดยผู้วิจัย;

ลักษณะวิสัย: EO (epiphytic orchid) = กล้วยไม้อิงอาศัย, TerO (terrestrial orchid) = กล้วยไม้ดิน, LO (lithophytic orchid) = กล้วยไม้ขึ้นบนหิน, HetO (heterophytic orchid) = กล้วยไม้สร้างอาหารเองไม่ได้;

ชนิดป่า: S (savanna) = ทุ่งหญ้า, DDF (deciduous dipterocarp forest) = ป่าเต็งรัง, DEF (dry evergreen forest) = ป่าดิบแล้ง, PDDF (pine-deciduous dipterocarp forest) = ป่าเต็งรังผสมไม้สน, LMRF (lower montane rain forest) = ป่าดิบเขาต่ำ;

จำนวนประชากร: * น้อยมาก (พบ 1-5 กอ) ** น้อย (พบ 6-10 กอ) *** ปานกลาง (พบ 11-20 กอ) **** มาก (พบ 21-30 กอ) ***** มากที่สุด (พบ 31-55 กอ หรือกระจายทั่วไปในพื้นที่ศึกษา)